การเบิกหน้าพระ (ไหว้ครู) หนังใหญ่: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สู่การแสดงเบิกโรงสร้างสรรค์ชุด “หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร”

“BERK NA PHRA” (WAI KRU) IN NANG YAI: FROM CULTURAL HERITAGE TO THE CREATIVE OPENING PERFORMANCE “NANGYAI DANCE DRAMA AMNUAYPHON”

นิติพงษ์ ทับทิมหิน*

NITIPONG TUBTIMHIN

(Received: February 28, 2025; Revised: December 8, 2025; Accepted: May 28, 2026)

บทคัดย่อ

การเบิกหน้าพระ (ไหว้ครู) หนังใหญ่ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สู่การแสดงเบิกโรงสร้างสรรค์ชุด “หนังใหญ่ นาฏกรรมอำนวยพร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา รูปแบบ ขั้นตอน และองค์ประกอบการเบิกหน้าพระ (ไหว้ครู) หนังใหญ่ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างสรรค์การแสดงเบิกโรงหนังใหญ่ชุด “หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร”

การเบิกหน้าพระ คือการไหว้ครูก่อนการแสดงหนังใหญ่ โดยจะตั้งเครื่องบัดพลีถวายตามโบราณเพื่อสวัสดิมงคลของผู้แสดง พิธีไหว้ครูเริ่มด้วยการเชิญหนังครู 3 ตัว คือ ตัวฤๅษีอยู่กลางระหว่างพระนารายณ์และพระอิศวร วางไว้หน้าจอ เมื่อตั้งตัวหนังเตรียมเครื่องบัดพลี คนเชิดหนังจะเข้ามานั่งบริเวณปรัมพิธีซึ่งอยู่หน้าจอหนัง หัวหน้าคณะจะเป็นผู้เริ่มต้นทำพิธี เริ่มด้วยจุดเทียน 3 ดอก ไปปักที่ตัวหนังครูทั้ง 3 ตัว และส่งเทียนให้หัวหน้าวงปี่พาทย์ 1 เล่ม เพื่อให้ไปปักที่ตะโพน จากนั้นหัวหน้าคณะ จะกล่าวเชิญเทพยดาและบริวารที่ประจำทิศทั้งสิบทิศมาสถิตยังบริเวณที่แสดง หลังจากกล่าวเชิญเทพยดาจบก็จะโห่ 3 ครั้ง จากนั้นคนพากย์ก็ว่าบทไหว้ครู 3 ตอน หรือที่เรียกว่า 3 ทวย ตอนนี้คนเชิดจะออกมาเชิดหนังเจ้าทั้ง 2 องค์ ส่วนตัวฤๅษีจะเชิญกลับไปไว้ที่เตรียมไว้ ซึ่งอยู่หน้าจอหนัง เมื่อคนพากย์ว่าจบทวยหนึ่ง พิณพาทย์ก็ทำเพลงเชิดทีหนึ่ง จนครบ 3 ทวย เมื่อคนพากย์พากย์บทไหว้ครูทั้ง 3 ทวย จบแล้ว หัวหน้าคณะจะเจิมหนังเจ้า และเชิดหนังไปเก็บไว้ในโรง เป็นอันเสร็จพิธีไหว้ครู และจะต่อด้วยการแสดงเบิกโรง

การแสดงเบิกโรงหนังใหญ่ชุด หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร มีหลักและวิธีการประดิษฐ์กระบวนท่ารำโดยคำนึงถึงหลักการเชิด และท่าเต้นของการเล่นหนังใหญ่

* คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Faculty of Music and Drama, Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts

โดยแบ่งการประดิษฐ์ท่ารำออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การประดิษฐ์ท่ารำออกสู่ด้านหน้าเวทีด้วยเพลงหน้าพาทย์เหาะ เปรียบเสมือนเป็นการเดินทางของเหล่าเทวดานางฟ้ามาชุมนุมกัน ขั้นตอนที่ 2 การประดิษฐ์ท่ารำประกอบบทร้อง ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 การรำประกอบบทร้องด้วยการพากย์รถซึ่งใช้การประพันธ์รูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์ฉบัง 16 และช่วงที่ 2 การรำประกอบบทร้องในเพลงเวสสุกรรม โดยใช้การประพันธ์รูปแบบฉันทลักษณ์ประเภท กาพย์ยานี 11 ขั้นตอนที่ 3 การประดิษฐ์ท่ารำและการแปรแถวในทำนองเพลงเร็ว แสดงให้เห็นถึงการจับระบำของเหล่าเทวดา นางฟ้า นอกจากนี้ยังได้นำนาฏยศัพท์สำหรับการแสดงนาฏศิลป์ไทยมาสอดแทรกและเป็นต้นแบบในการคิดประดิษฐ์ท่ารำด้วย

จากการสร้างสรรค์การแสดง พบองค์ความรู้ใหม่ 3 ประเด็นคือ 1. การเบิกหน้าพระเป็นระบบความหมายที่แปลงเป็นโครงสร้างนาฏกรรมได้ โดยมีมิติของความศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นครู การอัญเชิญเทพ และการอำนวยพร เป็นแกนกลางของการประพันธ์บทดนตรี ท่ารำ และการเชิดหนัง 2. การร่ายรำของผู้เชิดหนังใหญ่ โดยเฉพาะตัวหนังที่เป็นนางฟ้าสามารถปฏิบัติท่ารำตามแบบนาฏยศัพท์ “ตัวนาง” ได้ เช่น ประเท้า ก้าวข้าง ก้าวหน้า กระดกเสี้ยว ซึ่งเป็นความแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในการเชิดหนังใหญ่ 3. การบรรจุเพลงร้องในการเบิกโรงหนังใหญ่ เป็นเรื่องที่สามารถทำได้โดยไม่ผิดจารีตเดิม

คำสำคัญ: หนังใหญ่, เบิกหน้าพระ, เบิกโรงสร้างสรรค์

Abstract

This study, entitled“Berk Na Phra” (Wai Kru) in Nang Yai: From Cultural Heritage To The Creative Opening Performance “ Nangyai Dance Drama Amnuayphon” aimed to examine the historical background, form, procedures, and components of the *Boek Na Phra* (Invoking the Deities/Wai Khru) ritual in Nang Yai performance (Thailand’s traditional shadow-puppet theatre). The findings were used as foundational knowledge for the creation of the Nang Yai opening performance entitled “Nangyai Dance Drama Amnuayphon”

Nang Yai was originated during the Ayutthaya period. The performance employs large leather puppets representing dramatic characters, manipulated by puppeteers to cast shadows on a screen, while narrators and performers provide dialogue and narration to advance the story. Nang Yai performances can be classified into two types: daytime performances and nighttime performances. The art form integrates five artistic disciplines: craftsmanship, dance, literature, verbal arts, and music.

Boek Na Phra refers to the Wai Khru ritual performed prior to a Nang Yai performance. Badphali (Canang Sari), which are offerings, are prepared according to traditional practices to invoke auspiciousness and protection for the performers. The ritual begins with the placement of three sacred master puppets (*Nang Khru*) consisting of the Hermit, Narayana, and Shiva before the screen: a hermit figure positioned between representations of the deities Narayana and Shiva. After the puppets and ritual offerings have been arranged, the puppeteers gather in the ceremonial area in front of the screen. The troupe leader initiates the ceremony by lighting three candles and placing them before the three master puppets. One candle is then handed to the leader of the *Piphat* ensemble to be placed at the *Taphon* drum. The troupe leader proceeds to invite celestial beings and their attendants from the ten directions to preside over the performance space. Upon completion of the invocation, three ritual chants are performed. The narrator then recites the Wai Khru verses, which are divided into three sections, known as the "Three Hosts" (*Sam Thuai*). During this stage, the puppeteers manipulate the two deity puppets while the hermit puppet is respectfully returned to its designated place before the screen. At the conclusion of each section of the recitation, the *Piphat* ensemble performs a *Cherd* musical piece. After all three sections have been completed, the troupe leader anoints the sacred puppets and returns them to storage, thereby concluding the Wai Khru ceremony. The performance then proceeds to the traditional opening entertainment known as *Chap Ling Hua Kham*.

The creative opening performance "Nang Yai Dance Drama Amnuayphon" was choreographed according to the principles of Nang Yai puppet manipulation and movement vocabulary. The choreographic design consisted of three stages. The first stage involved creating dance movements for performers entering the front of the stage accompanied by the *Na Phat Hao* musical composition, symbolizing the gathering of celestial beings and heavenly maidens. The second stage involved choreographing dance movements to accompany sung and narrated texts, divided into two sections: the first employed chariot narration composed in the poetic form *Kap Chabang 16*, while the second accompanied the musical piece *Wetsuwan Kam* and utilized the poetic form *Kap Yani 11*. The third stage focused on

choreographic design and formation changes performed to the melody of *Pleng Reo* (Fast Tempo Music), depicting celestial beings and heavenly maidens engaged in a dance procession. Furthermore, traditional Thai dance terminology and movement vocabulary were incorporated as fundamental principles in the creation and development of the choreography.

Keywords: Nang Yai, Berk Na Phra, Creative Opening Performance

บทนำ

การแสดงมรสพของไทยที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นมีอยู่มากมายหลายชนิด จากหลักฐานพงศาวดารพบว่า มีการจัดแสดงในงานสำคัญอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งโขน ละครหุ่น จำอวด หนังไทย หนังตะลุง รวมถึงการแสดงหนังใหญ่ สำหรับการแสดงหนังใหญ่สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา แสดงเรื่องรามเกียรติ์เช่นเดียวกับการแสดงโขน เพื่อเป็นการสรรเสริญพระเกียรติของพระมหากษัตริย์และเนื้อเรื่องสอดแทรกหลักคุณธรรม เพื่อให้ข้อคิดคติสอนใจแก่ผู้ชมตามหลักการของเรื่องที่ยึดถือในเรื่องของธรรมะย่อมชนะอธรรม นอกจากนี้หนังใหญ่เกิดขึ้นจากการรวมศาสตร์และศิลป์ไว้หลายแขนง ทั้งวรรณศิลป์ หัตถศิลป์ วาทศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และนาฏศิลป์ จึงทำให้หนังใหญ่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์เพื่อให้คงอยู่เป็นมรดกของชาติสืบไป

การแสดงเชิดหนังหรือหนังใหญ่ เน้นการเล่นกับแสงจนทำให้เกิดเงา ซึ่งปรากฏว่ามีการแสดงหนังอยู่หลายภูมิภาคของโลก โดยเฉพาะประเทศทางแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้ต้นเค้าของการแสดงมาจากฉายานาฏกะ ซึ่งเป็นการแสดงชนิดหนึ่งของอินเดีย ปรากฏหลักฐานอยู่ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรีกถาและคัมภีร์มหาภารตะ ในยุคต่อมาการจัดแสดงหนังใหญ่ของไทยนั้นนับเป็นเรื่องยากลำบากด้วยข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในเรื่องของสถานที่แสดง จะต้องใช้พื้นที่กว้างขวางเพื่อตั้งจอขึงผ้าขาวขนาดใหญ่ให้คนดูสามารถมองเห็นเงาของตัวหนังใหญ่ได้ชัดเจน ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงที่มีขนาดใหญ่ และในบางครั้งปรากฏว่าต้องใช้วงดนตรีประกอบถึง 2 วง โดยตั้งอยู่ด้านซ้ายและขวาของโรง เพื่อให้คนดูได้รับอรรถรสของการแสดงผ่านการดูและการฟังได้อย่างเต็มที่ การสร้างตัวหนังต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ด้านหัตถศิลป์ โดยจะต้องสามารถออกแบบลวดลายแกะสลักผ่านหนังด้วยความประณีตงดงาม กรรมวิธีในการสร้างหนังใหญ่มีขั้นตอนมากมาย ทั้งการคัดเลือกหนังที่จะนำมาใช้ทำตัวหนัง การฟอกหนัง การลงสีดำหรือการลงสีตัวหนังที่ใช้เล่นในตอนกลางวัน การลงลาย การสลัก การติดไม้คาบหนัง จึงจะถือว่าเป็นการเสร็จสิ้นกระบวนการสร้างตัวหนัง

กระบวนการแสดงหนังใหญ่ มีสิ่งสำคัญที่ต้องถือปฏิบัติเป็นจารีตก่อนการแสดงคือต้องมีการไหว้ครูก่อนการแสดงหรือที่เรียกกันว่า “เบิกหน้าพระ” มีการเบิกตัวหนังเป็นเทพเจ้าทั้งสามองค์ รวมถึงการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ การพากย์ประกอบการไหว้ครูและเล่นเบิกโรงจับลิงหัวค่ำตามลำดับ เหตุนี้จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้สร้างสรรค์คิดต่อยอด

รูปแบบการแสดงเบิกโรงหนังใหญ่ให้มีความแปลกใหม่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น และยังสามารถนำออกแสดงได้ในหลายโอกาส เพื่อเป็นการฟื้นฟูและเผยแพร่ศิลปะแขนงนี้ให้รู้จักอย่างแพร่หลาย ภายใต้การแสดงเบิกโรงสร้างสรรค์ชุด “หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร”

วัตถุประสงค์

ศึกษาความเป็นมา รูปแบบ ขั้นตอนและองค์ประกอบการเบิกหน้าพระ (ไหว้ครู) หนังใหญ่ เพื่อสร้างสรรค์การแสดงเบิกโรงหนังใหญ่ชุด “หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร”

เบิกหน้าพระ

การเบิกหน้าพระ คือ การไหว้ครูก่อนการแสดง ในการแสดงหนังใหญ่ถือว่าการไหว้ครูเป็นเรื่องสำคัญมาก ทุกครั้งที่มีการแสดงจะต้องทำพิธีไหว้ครู โดยตั้งเครื่องบัดพลีถวายตามโบราณเพื่อสวัสดิมงคลของผู้แสดงหนังใหญ่ พิธีไหว้ครูเริ่มด้วยการเชิญหนังครู 3 ตัว คือ ตัวฤๅษีอยู่กลางระหว่างพระนารายณ์และพระอิศวร วางไว้หน้าจอ นำพวงมาลัยคล้องที่ตัวหนัง เตรียมเครื่องบัดพลีซึ่งประกอบด้วยมะพร้าวอ่อน 1 ลูก ขนมต้มแดงขนมต้มขาว 1 จาน กล้วย 1 หวี บายศรีปากชาม 1 คู่ เหล้าขาว 1 ขวด และค่ากำนล 6 บาท ขันน้ำมนต์ 1 ขัน

เมื่อตั้งตัวหนังเตรียมเครื่องบัดพลีและคนเชิดหนังแต่งตัวเรียบร้อยมานั่งบริเวณที่จะกระทำพิธีซึ่งอยู่หน้าจอหนังแล้ว หัวหน้าคณะคือจะเป็นผู้เริ่มต้นกระทำพิธี พิธีเริ่มด้วยจุดเทียน 3 ดอก ไปปักที่ตัวหนังครูทั้ง 3 ตัว และส่งเทียนให้หัวหน้าวงปี่พาทย์ 1 เล่ม เพื่อให้ไปปักที่ตะโพน จากนั้นหัวหน้าคณะจะกล่าวเชิญเทพยดาและบริวารที่ประจำทิศทั้งสิบทิศมาสถิตยังบริเวณที่แสดง หลังจากกล่าวเชิญเทพยดาจบ ก็จะโห่ 3 ครั้ง จากนั้นคนพากย์ก็ว่าบทไหว้ครู 3 ตอน หรือที่เรียกว่า 3 ทวย ตอนนี้คนเชิดจะออกมาเชิดหนังเจ้าทั้ง 2 องค์ ส่วนตัวฤๅษีจะเชิญกลับไปไว้ที่เตรียมไว้ซึ่งอยู่หน้าจอหนัง เมื่อคนพากย์ว่าจบทวยหนึ่ง พิณพาทย์ก็ทำเพลงเชิดทีหนึ่ง จนครบ 3 ทวย เมื่อคนพากย์ พากย์บทไหว้ครูทั้ง 3 ทวยจบแล้ว หัวหน้าคณะจะเจิมหนังเจ้าและเชิดหนังไปเก็บไว้ในโรง เป็นอันเสร็จพิธี

องค์ประกอบในการเบิกหน้าพระ ประกอบด้วยตัวหนังทั้งหมด 3 ตัว ได้แก่ 1. ภาพฤๅษี จะสลักเป็นภาพฤๅษี ถือไม้เท้า 2. ภาพพระอิศวรและ 3. ภาพพระนารายณ์ หนังทั้ง 3 ตัวนี้ใช้บูชาก่อนการแสดงเรียกว่า “เบิกหน้าพระไหว้ครู” หนังพระอิศวรและหนังพระนารายณ์จะต้องทำจากหนังวัวที่ถูกเสือกัดตาย ถูกฟ้าผ่าตาย หรือออกลูกตาย ส่วนตัวฤๅษีนั้นจะต้องหาหนังสัตว์ที่มีอำนาจ เช่น หนังเสือ หนังหมี ซึ่งถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ พิธีสลักนั้นจะต้องเขียนและสลักให้เสร็จภายใน 1 วัน สิ่งของบูชาประกอบด้วยครูบายศรีปากชาม 1 เครื่อง กระยาบวช 1 หัวหมู 1 และเงินค่ากำนัล 1 สลึงเฟื้อง เป็นเครื่องไหว้ครู

ภาพที่ 1 พระฤาษี
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 2 พระนารายณ์
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 3 พระอิศวร
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

เพลงดนตรีสำหรับเบิกหน้าพระเริ่มด้วยปี่พาทย์จุดที่ตะโพน จากนั้นทำเพลงโหมโรง โดยตั้งเพลงสาธุการขึ้นก่อนแล้วออกตระ รัวสามลา เข้าม่าน ลา เสมอ ทั้งสิ้น 6 เพลง คนเจรจานำเทียนมาจุดบูชาที่เจ้าหนังทั้ง 2 องค์ ส่วนคนที่อยู่ในจอโห่ขึ้น 3 หน คนเชิดนำภาพหนังพระอิศวรและพระนารายณ์ขึ้นจอ ปี่พาทย์ทำเพลงเชิดต่อไป แต่หนังที่เป็นฤาษีเชิญกลับเข้าจอ เป็นอันเสร็จพิธีเบิกหน้าพระ จากนั้นจะเป็นการแสดงชุดเบิกโรง นิยมเล่นชุดจับลิงหัวค่ำ

การสร้างสรรค์การแสดงเบิกโรงหนังใหญ่ ชุด หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร สามารถนำมาใช้เป็นการแสดงเบิกโรงก่อนการแสดงเข้าเรื่องหนังใหญ่ และยังนำมาแสดงเพื่อเป็นการอำนวยอวยพรในโอกาสต่าง ๆ ได้ เพื่อเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานองค์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ วรรณศิลป์ และศิลปะการเชิดหนังใหญ่ที่มีความประณีตและมีคุณค่า

การสร้างสรรค์การแสดงเบิกโรงหนังใหญ่ ชุด “หนังใหญ่ นาฏกรรมอำนวยพร”

1. แนวคิดและแรงบันดาลใจ

กระบวนการแสดงหนังใหญ่ มีสิ่งสำคัญที่ต้องถือปฏิบัติเป็นจารีตก่อนการแสดงคือ ต้องมีการไหว้ครูก่อนการแสดงหรือที่เรียกกันว่า “เบิกหน้าพระ” มีการเบิกตัวหนังเป็นเทพเจ้าทั้งสามองค์ รวมถึงการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ การพากย์ประกอบการไหว้ครูและเล่นเบิกโรงจับลิงหัวค่ำตามลำดับ เหตุนี้จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยสร้างสรรค์คิดต่อยอดรูปแบบการแสดงเบิกโรงหนังใหญ่ให้มีความแปลกใหม่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น และยังสามารถนำออกแสดงได้ในหลายโอกาส เพื่อเป็นการฟื้นฟูและเผยแพร่ศิลปะแขนงนี้ให้รู้จักอย่างแพร่หลาย ภายใต้การแสดงเบิกโรงสร้างสรรค์ชุด “หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร”

2. การประพันธ์บท และบรรจุเพลงสำหรับการแสดง

ผู้สร้างสรรค์ได้ประพันธ์บทประกอบการแสดงเบิกโรงหนังใหญ่ ชุด “หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร” โดยใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์ฉบัง 16 และกาพย์ยานี 11 ตามรูปแบบการประพันธ์บทละครสำหรับเล่นหนังใหญ่มาแต่โบราณ ดังนี้

บทการแสดงเบิกโรงหนังใหญ่ชุด “หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร”

ปี่พาทย์ทำเพลงเหาะ

พากย์รถ

ปางนั้น เหล่าเทพ เทวา สาวสุรางค์ นางฟ้า

ออกจาก ทิพย์สถาน วิมานชัย (รับ)

นวยนาด วาดกร อ่อนละไม ขับประสาน ขานไข

อำนวย พิพัฒน์ สวัสดี (รับ)

“กาพย์ฉบัง 16”

ร้องเพลงเวสสุกรรม

จงรับ สิริเพิ่ม มงคลเสริม เฉลิมศรี

สุขะ พละทวี วรรณะมี ผุดผ่องพรรณ

ทุกข์โศก โรคห่างหาย เกียรติกำจาย ถ้วนหน้ากัน

รักใคร่ สมานฉันท์ โลกสุขสันต์ นิรันดร

“กาพย์ยานี 11”

ปี่พาทย์ทำเพลงเร็ว

ดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงเบิกโรงครั้งนี้ ผู้สร้างสรรค์กำหนดใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้าไม้แข็ง มีเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบด้วยเพลงเหาะ ใช้บรรเลงในช่วงแรกของการแสดง เพื่อให้เห็นถึงการเดินทางของเหล่าเทวดานางฟ้ามาชุมนุมกัน เพลงเวสสุกรรม ใช้บรรเลงประกอบการขับร้องในช่วงที่ 2 เพื่อเป็นการอวยพรและความเป็นสิริมงคลแก่โลกมนุษย์ เพลงเร็ว ใช้บรรเลงในช่วงท้ายของการแสดง ซึ่งเป็นการจับระบำของเหล่าเทวดานางฟ้า

3. การสร้างสรรค์ และกำหนดเครื่องแต่งกาย

ผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดเครื่องแต่งกายสำหรับผู้เชิดหนังใหญ่ในการแสดงชุด “หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร” ให้มีรูปแบบที่สะดวกสบาย ผู้เชิดสามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้กระฉับกระเฉง คล่องตัว โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) เสื้ออย่างน้อย คือ เสื้อแขนยาวคอตั้ง กระดุมผ่าหน้า 7 เม็ด ตัดเย็บด้วยผ้าไหมยกดอกลายลูกแก้วสีเขียว

2) ผ้านุ่ง คือ ผ้าไหมเนื้อผสมลายจกดาวตลอดทั้งผืน สีน้ำตาล นุ่งแบบโจงกระเบน

3) ผ้าคาดเอว คือ ผ้าไหมญี่ปุ่นเนื้อนิ่มสีน้ำเงิน ใช้คาดเอวทับขอบบนของโจงกระเบน

สังเกตได้ว่าการกำหนดสีของเครื่องแต่งกาย จะคำนึงถึงความเข้มขรึม สุภาพ ไม่ฉูดฉาด เพื่อไม่ให้โดดเด่นเกินความงดงามของตัวหนังใหญ่ ซึ่งเป็นอุปกรณ์หลักในการแสดงสร้างสรรค์นี้

ภาพที่ 4 เครื่องแต่งกายสำหรับนักแสดงเชิดหนังใหญ่ชุด หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

ผู้สร้างสรรค์ได้จัดสร้างตัวหนังใหญ่ ประเภทหนังง่า รูปเทวดาและรูปนางฟ้า คือเป็นหนังภาพเดี่ยว หน้าเสี้ยว ทำท่าเหาะ ขนาดความสูง 1.5 เมตร และกว้าง 1 เมตร ตัวหนังทำด้วยหนังเทียมแกะสลักลวดลายแบบจิตรกรรมไทย ทาทับด้วยสีดำและแต่งแต้มลายเส้นสีทองเพื่อความเด่นชัดของลวดลายในยามค่ำคืน มีด้ามไม้ไผ่สำหรับจับเชิดตัวหนัง

ภาพที่ 5 หนังใหญ่รูปเทวดาตัวที่ 1
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 6 หนังใหญ่รูปเทวดาตัวที่ 2
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 7 หนังใหญ่รูปนางฟ้าตัวที่ 1
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 8 หนังใหญ่รูปนางฟ้าตัวที่ 2
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

5. การคัดเลือกผู้แสดง

การแสดงและการเชิดหนังใหญ่ต้องใช้ความสามารถและพละกำลังมาก เนื่องด้วยว่าผู้แสดงต้องถือตัวหนังใหญ่ตลอดทั้งการแสดง อีกทั้งต้องออกท่าเต้นที่ดุดันแข็งแรง มีการกระทืบเท้าที่หนักแน่น จึงเป็นเหตุให้ผู้สร้างสรรค์กำหนดผู้แสดงเป็นผู้ชายทั้ง 4 คน สำหรับเชิดตัวหนังเทวดา 2 คน และเชิดตัวหนังนางฟ้า 2 คน และต้องเป็นผู้ที่มีทักษะในการฝึกหัดโขนอีกด้วย

6 กระบวนท่ารำ

การสร้างสรรค์การแสดงเบิกโรงหนังใหญ่ชุด หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร มีหลักและวิธีการประดิษฐ์กระบวนท่ารำโดยคำนึงถึงหลักการเชิด และท่าเต้นของการเล่นหนังใหญ่ พร้อมกับสอดแทรกกระบวนท่านาฏยศัพท์ที่ถูกต้องตามแบบแผนนาฏศิลป์ไทย โดยแบ่งการประดิษฐ์ท่ารำออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การประดิษฐ์ท่ารำออกสู่ด้านหน้าเวทีด้วยเพลงหน้าพาทย์เหาะ เปรียบเสมือนเป็นการเดินทางของเหล่าเทวดา นางฟ้ามาชุมนุมกัน

เพลงเหาะ จัดอยู่ในกลุ่มเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาในการเดินทางของตัวละครที่เป็นเทพเจ้า หรือเทวดา นางฟ้า

ภาพที่ 9 ตัวอย่างการเดินทางมาชุมนุมของเหล่าเทวดา นางฟ้า (เพลงเหาะ)
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

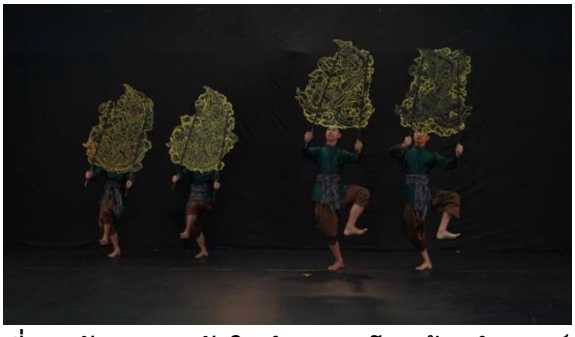
ภาพที่ 10 ตัวอย่างการเดินทางมาชุมนุมของเหล่าเทวดา นางฟ้า (เพลงเหาะ)
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 2 การประดิษฐ์ท่ารำประกอบบทร้อง ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 การรำประกอบบทร้องด้วยการพากย์ และช่วงที่ 2 การรำประกอบบทร้องในเพลงเวสสุกรรม

พากย์รถ เดิมจะใช้พากย์เวลาผู้แสดงเอ่ยชมพาหนะและจัดกระบวนทัพในการแสดงโขนและการแสดงหนังใหญ่ ซึ่งในการนี้ผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดใช้วิธีการพากย์รถมาใช้ในการพากย์อวยพร โดยบทพากย์จะประพันธ์ในรูปแบบฉันทลักษณ์ กาพย์ฉบัง 16

ภาพที่ 11 ตัวอย่างท่ารำในบทพากย์ “ปางนั้น เหล่าเทพ เทวา”
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 12 ตัวอย่างท่ารับในทำนองตะโพนท้ายคำพากย์ (เพ่ย)
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

เพลงเวสสุกรรม เป็นเพลงบรรเลงประกอบการขับร้องสำหรับการแสดงโขน ละคร และมหรสพต่าง ๆ มีอัตราจังหวะ 2 ชั้น ซึ่งจะนิยมใช้กลอนสุภาพ (กลอนแปด) มาขับร้อง แต่ในครั้งนี้ผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดการขับร้องเพลงเวสสุกรรมในรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภท กาพย์ยานี 11

ภาพที่ 13 ตัวอย่างท่ารำในทำนองเพลงเวสสุกรรม “จงรับ สิริเพิ่ม”
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 14 ตัวอย่างท่ารำในทำนองเพลงเวสสุกรรม “รักใคร่ สมานฉันท์”
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 3 การประดิษฐ์ท่ารำและการแปรแถว ในทำนองเพลงเร็ว แสดงให้เห็นถึงการจับระบำของเหล่าเทวดา นางฟ้า

ภาพที่ 15 ตัวอย่างท่ารำในทำนองเพลงเร็ว
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

นอกจากนี้การสร้างสรรค์เบิกโรงหนังใหญ่ ชุด หนังใหญ่นาฏกรรมอำนวยพร ยังได้นำนาฏยศัพท์สำหรับการแสดงนาฏศิลป์ไทยมาเป็นต้นแบบในการคิดประดิษฐ์ท่ารำ ซึ่งจะเน้นนาฏยศัพท์ในส่วนของเท้าและลำตัวเป็นหลัก เช่น กระดกเท้า กระดกเสี้ยว ก้าวข้าง ก้าวหน้า เก็บเท้า ขยั่นเท้า จรดเท้า ถอนเท้า ประเท้า เอียงไหล่ เป็นต้น

ภาพที่ 16 คิวอาร์โค้ดวีดิทัศน์การแสดงชุด “หนังใหญ่นาฏกรรม อำนวยพร”
ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

องค์ความรู้ที่ค้นพบ

การสร้างสรรค์ครั้งนี้พบองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์กับตัวผู้สร้างสรรค์เอง คือ

1. การเบิกหน้าพระมิใช่เพียงพิธีกรรมก่อนการแสดง แต่เป็นระบบความหมายที่สามารถแปลงเป็นโครงสร้างนาฏกรรมได้ โดยมีมิติของความศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นครู การอัญเชิญเทพ และการอำนวยพร เป็นแกนกลางของการประพันธ์บท ดนตรี ท่ารำ และการเชิดหนัง

2. การร่ายรำของผู้เชิดหนังใหญ่ โดยเฉพาะตัวหนังที่เป็นนางฟ้า สามารถปฏิบัติท่ารำตามแบบนาฏยศัพท์ “ตัวนาง” ได้ เช่น ประเท้า ก้าวข้าง ก้าวหน้า กระดกเสี้ยว เป็นต้น ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในการเชิดหนังใหญ่

3. การบรรจุเพลงร้องในการเชิดเบิกโรงหนังใหญ่ เป็นเรื่องที่สามารถทำได้โดยไม่ผิดจารีต ซึ่งแต่เดิมการดำเนินเรื่องราวจะใช้แค่การพากษ์ เจรจา และเพลงหน้าพาทย์เท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ปัจจุบันการแสดงมหรสพไทยประเภทหนังใหญ่ ไม่ได้มีการนำออกแสดงอย่างแพร่หลาย จึงเป็นสาเหตุทำให้ถูกลดความนิยมลงไปมาก เหลือเพียงกลุ่มคนส่วนน้อยที่ยังเห็นคุณค่าและสืบทอดศิลปะแขนงนี้ไว้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรนำรูปแบบการแสดงหนังใหญ่เข้าไปบรรจุในการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษาด้านศิลปะอย่างจริงจัง เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่ต่อไป

2. นอกจากการอนุรักษ์การแสดงหนังใหญ่ตามรูปแบบจารีตดั้งเดิมแล้ว “หนังใหญ่” ควรมีการปรับรูปแบบการแสดงให้มีความน่าสนใจ สามารถนำวิวัฒนาการด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่มาสอดแทรก และส่งเสริมให้การแสดงหนังใหญ่มีความสมบูรณ์ตื่นตา ตื่นใจ ได้รับความนิยมสำหรับคนรุ่นใหม่มากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

คมสันต์ สุทนต์ (2557). *หนังใหญ่.* [รายงานการวิจัย]. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

_____ (2558). *ตามรอยหนังใหญ่ 9 แผ่นดิน.* [รายงานการวิจัย]. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

ชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ (2549). *หนังใหญ่วัดบ้านดอน*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ดารารัตน์ จุฬาพันธุ์ (2557). *หนังใหญ่วัดขนอน.* อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อนุกูล โรจนสุขสมบูรณ์ (2543). *การเชิดหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี.* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].